

Владимир Черноземски

БАЛКАНСКИЯТ ЛЪВ

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

- © Владимир Черноземски, *автор*
- © Станимира Вътева, *редактор*
- © ас. г-р Теодор Борисов, *научен консултант*
- © Мария Венедикова, *коректор*
- © Николета Бойчева, *художник на корица*
- © Александра Младенова, *графично оформление*

„БИ 93“ ООД
София, 2020 г.

ISBN: 978-619-7496-60-4

Владимир Черноземски

**БАЛКАНСКИЯТ
ЛЪВ**

София
2020

СЪДЪРЖАНИЕ

ОТ АВТОРА	7
-----------------	---

ЧАСТ ПЪРВА ПРЕЛЮДИЯ КЪМ ЕДНА ВОЙНА

ГЛАВА ПЪРВА	11
ГЛАВА ВТОРА	99

ЧАСТ ВТОРА ГЕРОИЗЪМ

ГЛАВА ТРЕТА	143
ГЛАВА ЧЕТВЪРТА	195
ГЛАВА ПЕТА	239

ЧАСТ ТРЕТА ПРЕИЗПОДНЯ

ГЛАВА ШЕСТА	297
ГЛАВА СЕДМА	342
ГЛАВА ОСМА	393

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА ЕПИТАФ ЗА ГЕРОИТЕ

ГЛАВА ДЕВЕТА	445
ЕПИЛОГ	465

ОТ АВТОРА

Тъй като „Балканският лъв“ е исторически роман, той претрира лица и събития, които наистина са съществували в определен период от време. Въпреки че основната материя е исторически факт, нишката, изтъкваща тази материя, е художествената измислица, която има свой собствен живот. Този живот има право на известни свободи: кондензиране на времето, събитията и случките, телескопирани и някои от тях специално приспособени за нуждите на действащите лица, в основната си част мъже и жени, които наистина са живели по това време.

Тогава читателят има право да запита колко от целия роман е верен на историческия факт.

Много от диалозите са измислени – в известни моменти аз описвам дадена сцена, защото съм вътрешно убеден, че тя действително се е случила, дори без да мога да я документирам. Например участието на Владимир Серафимов при различни стечения на обстоятелствата, продиктувани от еволюцията на интригата. Допускам известна волност в експлоатация на фактора време. Фердинанд и турският султан Мехмед не напускат историческата сцена в един и същи момент, но това е необходимо, за да се постигне ефектът на драматически катарзис. С изключение на тези технически похвати романът почива на здрави исторически основи.

Моят главен извор са записките и писмата на дядо ми – полковник Серафимов, които не са били публикувани досега: неговият частен дневник и кореспонденцията с приятели и роднини. Повечето от имената са

променени, за да се запази санктумът на анонимността и индивидуалната дискретност.

Известен брой от историческите източници и спомени на участници са буквално асимилирани в интегралния текст на романа, което придава истинност и колоритен декор за романтичния стил на произведението. Затова съм дълбоко задължен на авторите и непосредствените участници в събитията.

Благодаря им от цялото си сърце!

Но от всичко най-много благодаря на старата майка, която ми предаде архивата на дядко Владимир, защото вярваше, че един ден аз ще пресъздам тази обширна и епохална грама, и за нейните живи и непосредствени разкази, които се запечатаха завинаги в моята памет. За това немалко допринесоха спомените на сестрите на майка ми и особено „бебе Лили“, спомени, които аз цъцяло вплетох в тъканта на романа.

И накрая, но не на опашката, на моя баща (Иван Земски) и майка – Живка, чиято любов ми даде вдъхновение да поема трудния и самотен път на писателя.

8 юни 1994 г., Лос Анджелис

ЧАСТ ПЪРВА

**ПРЕЛЮДИЯ
КЪМ ЕДНА ВОЙНА**

ГЛАВА ПЪРВА

През тези вълнуващи дни на 1911 година столицата на България – София, беше погълната от празнично настроение. Плакати, гирлянди и книжни цветя навсякъде обгръщаха портретите на гостуващите балкански крале по собствените им флагове и гербове.

Кралете на Румъния, Гърция и Сърбия, придружени от семействата и свитите си, връщаха церемониална визита на българския цар. Оживление и бъркотия царяха във всички правителствени кръгове, учреждения, хотели и частни резиденции. Спокойно задрямалият в ориенталското си безразличие град внезапно, като Пепеляшка, се бе превърнал в оживена европейска столица. Всички странноприемници бяха ангажирани от месеци напред, дори домовете на софиянци бяха претърпани от рогнини, придोшли от всички краища на царството. Такъв сеир не беше за изпускане! Авантюристи, проститутки, търговци, крадци и джебчици от всички европейски страни си бяха дали среща в българската столица по случай тържествата. Убийства, грабежи, изнасилвания, та дори банков обир, доведоха до отчаяние малката и съвсем неопитна полицейска охрана. Гвардейците, които пазеха двора, извикани на помощ, отказаха всякакво съдействие. Техните собствени главоболия се оказаха пряко силите им. В армията бяха единствените надежди за възстановяването на реда. Пожари избухнаха в претърпания град и огнеборците, колкото и старателни и самоотвержени да бяха в усилията си, не можаха да се справят.

В самия дворец нещата също не вървяха по мед и масло.

Голяма кавга беше настървила младите принцове един срещу друг на тема чии коне са по-добри в едно

надбягване със съмнителен изход. На галапредставление в операта златно гипсово украшение се срути върху главата на румънската кралица, без да я нарани особено, но обвинения в саботаж се появиха незабавно и цялото здание на театъра бе претършувано основно. Гръцката принцеса набеди сръбската, че ѝ задигнала виенската брошка. Братът на българския престолонаследник, младият и буен принц Кирил, се сби с брата на сръбския в средата на тенис корта по повод на една спортна топка. Докато ги разтърват (на присъстващите бе заповядано от двамата да не им се месят), сръбският принц бе проснат на корта с размазан нос. Сигнал върху гърдите му, Кирил продължаваше да го налага безпощадно. Това създаде усложнения и дипломатически скандал. Сърбинът искаше реванш, а нашият настояваше да му се извини, затето го беше напсувал на майка. Към този скандал трябва да се добавят и трите дуела между по-гребни царедворци и многобройните случаи на преждане и препиване.

Но тази нощ дворецът, поне визуално, сияеше в светлини и излъчваше хармония и благоденство. Зимата още не беше дошла, ала тънкият ветреца от склоновете на Витоша хапеше като леден бръснач сгорещените гладки лица. Файтони, каляски и дори известен брой зловонни автомобили чакаха на дълга опашка, простираща се от решетъчните врати в портала на двореца до военния клуб. Тълпи от зяпачи се притискаха по тротоарите, изгарящи от любопитство и нетърпение, разменяйки впечатления и скандирайки имена...

- Видя ли кралете?
- аз разпознах сръбския.
- аз видях гърка и румънския също.
- Велики Боже! Каква чест за младата ни държава, нашата столица никога не е виждала толкова забеле-

жителности и големци в една-едничка нощ. Ако подпишат договора за взаимопомощ с нашия цар, спукана им е работата на турчулята. Балканските земи ще бъдат непобедими вовеки веков.

В самия дворец, върху мраморните стъпала на вестибюла, най-красивите кагети, в блестящите си парадни униформи, поемаха високопоставените дами и церемониално ги отвеждаха до балния салон. Съпрузите им трябваше сами да се оправят, несръчно преплитайки крака.

Фердинанд Първи, Максимилян Карл Леополд Мария Сакс-Кобург-Готски, по Божия милост цар на България, поздравяваше лично всички новопристигащи. По-настрана, в голямата зала, кралете на Гърция, Сърбия и Румъния, заобиколени от семействата си и собствените си свити, приемаха отбрани гости за собствена сметка. Дипломатическите тела и правителствените членове се движеха в своите орбити, докато останалите се справяха както могат.

Фердинанд беше придружен само от любимия си адютант генерал Борислав Робев. В паузите между пристъпващите гости те разменяха дискретно по някоя и друга дума.

– Кажете, генерале, как е бойният дух на моя старинен Филипополис?

– Духът на пловдивския гарнизон не може да бъде по-борчески и висок, Ваше Величество.

Царят го изгледа с нескрита ирония и цинизъм и процеди през нос с обичайния си чуждестранен акцент:

– Говори ли на щабните офицери за предстоящата война?

– Разбира се, Ваше Величество – сервилно прошепна Робев, като че ли правеше любовно обяснение. – Всички бяха обзети от възторг. Едва могат да дочакат Великия ден. Мога да кажа... всички... с изключение на един.

Фердинанд гневно повдигна очи.

– Не мога да си въобразя кой може да е мой!

– За щастие, възгледите на подполковник Серафимов са напълно изолирани. Неговата ненавист към ужасите на войната е абсолютно атипична, а мнозинството – изключително патриотични. Скоро ли ще бъде?

– Формалното обявяване на войната, скъпи Робев, зависи от... – царят посочи дискретно с брада към групата крале. – От огромно значение за нас е този свещен съюз на християнските сили. Нашите драгоценни балкански съседи.

В същото време те водеха поверителен диалог. За жалост, посоката на разговора им бе съвършено различна от очакванията на българския цар. Гласът на сръбския крал беше пропит от злъч и обвиваше зловещата тройка в заговорническа атмосфера.

– *Messieurs, permettez-moi de vous donner promptement mon avis. Je ne voudrais pas vous l'imposer, ni vous contredire, mais la Bulgarie n'a aucune chance dans cette guerre contre l'Empire de Turquie*¹.

– *Parbleu!* – възкликна румънският му колега. – *La Bulgarie sera aneantie*².

Гъркът си потриваше ръцете самодоволно.

– *Et c'est le moment que nous arrivons*³.

Цар Фердинанд ги гържеше под око. Гнетеше го чувството, че се мъти нещо недобро.

– ... ще говорим по въпроса друг път, генерал Робев. Сега ако обичате да ме извините, но се налага да отскубна сина ми Борис от хищните нокти на турския

---

¹ Господа, позволете ми чистосърдечно да ви споделя моето мнение. Не бих желал да ви го натрапвам или задължавам с него, но в тази война България няма никакъв шанс срещу Османската империя (фр.) – бел. ред.

² Абсолютно! България ще бъде унищожена (фр.) – бел. ред.

³ И това ще е моментът, в който ние ще настъпим (фр.) – бел. ред.

посланик. Знаете колко наивен може да бъде понякога нашият престолонаследник.

Робев се оттегли по своя верноподанически начин и си проправи път през отбраното общество до въздебелата си съпруга, още запъхтяна след валса, който беше изтанцувала с един от специалните за целта гвардейци.

– Видях те да приказваш с Негово Величество царя – каза тя на един гъх, размахвайки ветрилото си като тупалка. – Всички позеленяха от завист. Войната ли обсъждахте?

– Това е твоя работа – просъска гневно благоверният ѝ, който не можеше да понася обилната пот, стичаща се по тлъстата ѝ кожа. – Вместо да си пъхаш носа в щяло и нещяло, намери някой друг оперчен хлапак за танц... или иди да се натъпчеш с още хайвер и шампанско.

Тя се нацупи.

– Искам да танцувам с тебе, Буби.

Робев трябваше да преглътне раздразнението си. Баща ѝ беше голям богаташ, а младият генерал харчеше много повече от офицерската си заплата.

– Съжалявам, скъпа моя – промърмори той неохотно, насилвайки се да целуне дебелата ѝ ръка, без да изрази видимо отвлечение. – Моля те да извиниш глупавата ми несдържаност.

От ъгъла на балната зала, привидно увлечена в лекомислените разговори на една група царедворци, Султана Хаджииванова наблюдаваше изпод дългите си мигли движението на монарха. Един проникателен поглед в очите ѝ можеше да проникне лесно чак до сърцето ѝ, пропито от любов и омраза към този двуличен мъж, който през цялото време се преструваше, че не я забелязва. Не беше заради паметта на жена му. За нея той не даваше и пукната пара – това тя знаеше по-добре от всеки друг. Те бяха прекарвали заедно цяла седмица

в Царска Бистрица без какъвто и да е намек за Нейно Величество. Струваше ѝ се невъзможно такъв егоцентрик да признае любовта си към когото и да е. Дори на самия себе си.

О, тя го познаваше много добре!

Той би се почувствал ограбен, ако трябваше някакво чувство към другия да го доминира... ако той би позволил такова нещо да се случи. Слабост или сила?

Интриги винаги се плодяха в царския двор, но той винаги беше в пълен контрол – кукловодът, който гърнаше конците, никога не позволяваше играта на собствените му кукли да го погълне, колкото и забавна да беше. Просто неговият снобизъм не го позволяваше. Сюблимният му – *AMOUR PROPRE*⁴.

Какво тогава оставаше за нея? Елеонора Дузе презреша интимните му намеци. Айседора Дънкан беше отказала любезната му покана да премести танцовата си школа в черноморската му резиденция. Би ли се задоволил човек като него с нещо по-малко от гениална танцьорка, която бе покорила света. Ако това беше така, защо този хлад към нея, Господи? Нейният съпруг се задоволяваше напълно с министерския си пост и нейното богатство. Неговата напреднала възраст и вродена посредственост не биха му позволили да застане на пътя ѝ.

Възможно ли бе това красиво нищожество, генерал Робев, да бъде причината? Генералът нямаше красива жена, за да привлече царската благосклонност към него. Неговите военни способности се заключаваха само в дарбата му да се заобикаля с кадърни хора, които можеха да вършат работата му вместо него. Затова минаваше за блестящ офицер. Но за Султана не беше тайна кой гържеше пловдивския гарнизон в изрядност. И най-големите глупци във военното министерство

---

⁴ Самонадеяност (фр.) – бел. ред.

знаеха, че подполковник Серафимов беше най-добрият стратег и строеви офицер в армията. И въпреки това царят разговаряше с Робев, като че ли беше някакво светило и капацитет в попрището си. Предпочиташе неговата компания, пренебрегвайки членовете на дипломатическото тяло и собствения си щаб. Членовете на Министерския съвет и самият Първ министър бяха третирани от Фердинанд като домашна прислуга. Обаче с младите, лично подбрани от него офицерчета от дворцовата свита се отнасяше любезно.

Велики Боже!

Възможно ли е... дори далечно, че Негово Величество... Султана не се осмели да мисли по-нататък.

В другата част на балния салон цар Фердинанд беше завардил сина си Борис в един ъгъл. Говореше му тихо, но настойчиво:

– Не можа ли да намериш по-добра компания за разговор от тази стара лисица Зюлмер паша?

– Но, височайши татко... никой не разговаряше с него, беше сам... и аз...

– Престани да си играеш с ремъците на сабята си! Размеси се с гостите, но за Бога, остави турчина на мира! Говори на румънските принцеси, похвали ужасните им диадеми... размени няколко думи със сръбския престолонаследник... само не на ботанически теми. Вземи пример от по-младия си брат. Завчера се би с принц Данило, сега няма по-големи приятели от тях.

Борис заекваше от притеснение.

– Аз... ии-мам гла-авоболие, височайши татко... ужасно главоболие. Моля ви, позволете ми да се оттегля.

– Не. Това е невъзможно. Вземи се в ръце. Тази нощ ми принадлежи. Очаквах я през целия си живот. Може да ти се вижда странно, но един ден ще разбереш и оцениш величието на този момент, моето тържество...

В този момент сабята на младия престолонаследник, неустоявайки нервния натиск на ръцете му, се откачи от корсажа му и звънко се изхлузи на паркета, привличайки вниманието на целия салон. Престолонаследникът се наведе и несръчно я пое с побледняло лице и объркан поглед.

– Моля за извинение... Тамко. Каишките се скъсаха.

Фердинанд го изгледа със смесица от съжаление и презрение: „Също като майка си... без амбиция, без енергия, без блясък. Само едно голямо сърце... и за какво?“.

След тържествата и церемониите Великият съвет на четирите короновани глави бе свикан на заседание. Издаденото комюнике след приключването беше неясно, пълно с хвалебствия и комплименти, загатващо в края за някакъв съюз срещу общия враг, общо взето, необвързващ и хлабав. По-късно, в ловната хижа на царя в Чамкория, гостуващите крале – в тайно заседание, решиха в никакъв случай да не позволят една могъща България да доминира съдбата на Балканите в случай на победоносна война срещу турците, нещо, в което нито един от тримата не вярваше.

България трябва да си знае мястото, а амбициозният ѝ монарх – обуздан.

Ако е необходимо – и с военни сили.

* * *

Цар Фердинанд вървеше бавно по планинската пътека с пушка в ръка. До него крачеше по-големият му син Борис. Клоните на стройните борови дървета отърваха сребърен скреж върху двамата мъже. Тих ветрец танцуваше небрежно из кристалночистия и свеж въздух. Слънцето беше пробило групавите облаци, но неговата ободряваща и весела светлина не облекчаваше

ни най-малко чувството на неловкост между двамата ловци. Снегът под равномерните им стъпки хрущеше някак си смешно и неуместно и правеше мълчанието на двамата в заобикалящата ги тишина по-дълбоко и по-трудно за нарушаване.

– Слушай, синко – заговори най-сетне царят, – ти може да ме мислиш за празен мечтател, но всъщност моята натура е изцяло реалистична. Това е истинската същност на българската душа, ако си забелязал. Груба, но идеалистична, селски народ, същевременно чувствителен и героичен. Може да ти се струва парадоксално, но този прост, необразован народ ще ми поднесе в дар Беломорска Тракия, ще ми отвори вратите на Цариград и ще ме прогласи за Император на Балканите.

Тук той се спря, леко зачервен от изминатия път и патетичното си настроение.

– Аз виждам великолепната процесия, проточена през огромните пространства на „Света София“, отново християнски храм... треперещите ръце на патриарха, полагащ свещената корона на главата ми... възторжените лица... тържествените викове на хора... Слава!... Слава!... Слава!... Това не е само мое видение, сине мой. Това е предсказание от Бога...

Внезапно той замлъкна, хитрите му лисичи очи се впиха в побледнялото лице на Борис. Неговите устни бяха полуразтворени от изненада и неверие, очите му, интелигентни и внимателни, бягаха като подплашени.

Фердинанд въздъхна дълбоко.

Това беше наследникът на неговия трон! Без блясък, без прозрение... като обикновен студент по счетоводство. О, Господи! Другият, темпераментен и лекомислен, необуздан и неуравновесен... на кого... на кого ще остави той своето велико дело.

– Ти не одобряваш това, което споделих с тебе, синко.

– Да ви кажа истината, татко – отговори Борис със свойственото си добродушие, – моето впечатление беше, че ние се хвърляме в тази война за освобождението на поробените братя българи, за обединението на земята ни... това е, за което нашите войници ще жертват живота си... това, за което ще побеждават!

Постепенно Борис се беше разпалил, нещо необичайно за натурата му, та дори замахна с ръка... и изтърва пушката си в снега. Фердинанд го изгледа със смесица от разочарование и сарказъм. Тънка сардонична усмивка пролази по устните му и направи лицето му по-студено и високомерно от всякога. „Също като майка си – помисли той, – без амбиция, без устрем, без блясък... само едно голямо сърце, от което никой не се нуждае.“

Борис забърсваше внимателно и несръчно пушката си от полепналия сняг.

– Остави! Оръжейниците ще я почистят. По-добре е да се върнем обратно в хижата. Застуду си.

* * *

Полковник Серафимов беше леко приведен срещу напора на примесения с бабино просо вятър. От седлото на вярната си кобила Саня, загърнат в „омагьосаната“ си черна мантия, която войниците му считаха непроницаема за вражи куршум, той наблюдаваше внимателно обучението на новобранците.

Слуховете през последните няколко дни, че обявяването на войната с Турция е предстоящо, държаха всички в напрежение. Свещена война срещу империята, петвековен угнетител, все още впила хищните си нокти в една трета от Родината – Родопска България! Тази дългоочаквана война разтупваше сърцата на хората и от двете страни на границата.

Младите турци, даже и след някои радикални реформи в разпадащата се империя, продължаваха да се смятат за законни господари на новоосвободените страни. Младата кръв кипваше лесно, жадна за отмъщение и прежна слаба.

– По дяволите – крещяха те в хладните механи, – нека се сдавим с неверниците още веднъж: на първия ден ще си пием кафето във Фюлбе⁵, след три дни в София! Този път няма Московлията да ги отървава. Ще бъде само между нас: Великата Отоманска империя и една шепа бунтовници.

Българи и турци гледаха на този конфликт с лекомислието на приближаваща спортна среща, жадни да премерят силите си.

Владимир Серафимов знаеше по-добре какво носи войната на обикновените хора. Смърт, разруха... неизброими страдания, глад и епидемии... за победителите и за победените.

И той не се страхуваше да сподели това дори в офицерския клуб.

Малко преди обедната почивка един офицер гоиде да го замести с новината, че неговият ординарец го очаква в канцеларията. Серафимов хвърли един последен бърз поглед към войниците на плацдарма и пришпори коня си към околните ниски бараки. Вътре беше топло, но даже разпаленото и бумтящо кюмбе не можеше да убие суровата миризма на съхнещи мокри грехи.

Асен Митаков застана „мирно“.

Подполковникът се вгледа в отвореното честно лице на ординареца си за някакви тревожни следи.

– Нещо за жена ми, Асо?

– Тъй вярно, господин подполковник!

Серафимов го отведе настрана от любопитните чиновници.

---

⁵ Фюлбе, Филибе – турското име на Пловдив – бел. ред.

– Какво има?
– Госпожата е добре, но бебето е гладно.
– Какво искаш да кажеш?... Тя не го ли кърми?
– Тъй вярно, господин подполковник, не го кърми!
Серафимов видимо побледня от яд.
– Какво става, по дяволите, когато не съм вкъщи!
Младежът сконфузено взи поглед в ботушите си.
– За втори ген поред... – заекна той – ... бебето плаче и госпожата казва, че не иска и да я види... защото е момиче... още едно... и пет са предостатъчни под един покрив...
Серафимов едва се сдържа да не изкрещи.
– Тя каза това?!... Не мога да повярвам.
Младежът отстъпи уплашено, невинните му сини очи бяха пълни с уплаха, после едвам намерил гласа си, прошенна умолително:
– За Бога... истината ви казвам... не е моя измислица.
Кълна се.
Серафимов се засрами от себе си. Крайно време беше да се научи да контролира гнева си, ако иска да мине пред себе си за истински командир.
– Аз съм... хм... много добре, редник... ти постъпи отличено. Аз съм ти задължен. Сега се върни вкъщи и аз ще гойда колкото е възможно по-скоро.
Ординарецът поздрави и тръгна незабавно, докато Серафимов поиска аудиенция от генерала. С негово позволение след по-малко от един час се намери лице в лице с непокорната си съпруга. След последното раждане не-обикновената хубост на Елена повехна. Лицето ѝ беше подуто и дълбоки тъмни полукръгове правеха големите ѝ зелени очи неестествено изпъкнали и сърдити. Това придаваше нацупено и упорито изражение на чертите ѝ – и особено на пълните, чувствени устни. Сега тя правеше всичко възможно да избегне суровия поглед на съпруга си.
– Не искам да я видя – повтори тя машинално.

Мъжът ѝ не каза нищо. Очите му, строги и неумолими, не се откъсваха от нея.

– Мене не можеш да уплашиш. Аз не съм ти войник. Серафимов заобиколи бавно кревата и се спря до главата ѝ – тъй тя не можеше да убегне очите му и волю-неволю, с една кратка въздишка, прочете това, което беше изписано в тях. И се уплаши.

– Елено – изговори той с нисък, хрипкав глас, – досега не се е случило да те наплескам по задните части. Моли се да не стигнем дотам.

След това отиде до вратата и я отвори.

– Донесете гетето.

Елена хлипаше тихичко.

– Толкова ми се искаше да бъде момче този път... поне веднъж да те направя горд баща...

За първи път от много дни лицето на Серафимов се разведри и той се усмихна широко.

– Кой ти каза, че аз не съм горд баща?

Той пое малкото повито вързопче със смешно личице от ръцете на сконфузения и зачервен Асен, целуна сбръчканото чело и го подаде на жена си.

– В този момент аз съм най-гордият баща на земята!

* * *

Султана беше до прозореца, когато елегантната калаяска зави около ъгъла на къщата. Денят беше мрачен, ветровит. Пронизващите писъци на вятъра бяха пропити от гъст, дребен дъжд, който обливаше стъклата и правеше всички фигури, видени през тях, гротескни.

Тънката изящна хрътка наостри уши, скочи грациозно и замръзна в стойка. Въпреки светлината на лампите сенките и полусветлините излеждаха по-заплашителни. Пламъците в мраморната камина играеха

отразени в полирания махагон на мебелите. Един последен бърз поглед установи, че всичко е наред – така както един изискан естет като Фердинанд би харесал: редките за сезона цветя от топличника⁶ в изящните вази от грезденски порцелан, екзотичните риби в кристалния аквариум до сребърния поднос, пълен с орехови ядки, мандарини и гроздови цепки. „Някой от „малките холандци“ би нарисувал с удоволствие тази пълна със загадъчна полусветлина картина“, помисли младата жена на път към отрупаната с възглавници лежанка. Хрътката я последва покорно и се излегна в краката ѝ.

Бледен в лицето, с аристократична брада и типичния хабсбургски нос, облечен в елегантни ловни грехи, баснословно богатият цар на България влезе в салона със свойствените си помпозност и високо самочувствие. „Претенциозен актьор“, помисли Султана, докато правеше обичайния дълбок, дворцов поклон.

– Лошо време за лов, Ваше Величество.

Царят я изгледа отвисоко с острия си саркастичен поглед и процеди през носовия си, чуждестранен акцент:

– Отвън, мила госпожо, само отвън.

Султана спря поклона си за момент, смаяна от арогантността на Негово Величество, после се овладя, довърши поклона си и посочи удобната лежанка. Царят се отпусна тежко между богато извезаните възглавници. Подарената от него хрътка тутакси се намести до бедротому, за което получи една нервна и разсеяна милувка.

Гласът на Султана прозвуча неубедително:

– Съпругът ми ще бъде разочарован...

– Престани да се преструваш, Султана. Ти знаеш много добре, че в момента той очаква аудиенция с мене пред вратата на кабинета ми. Моят секретар има изрични нареждания по въпроса.

⁶ Оранжерия (разг.) – бел. рег.

Красивото лице на домакинята се изчерви дълбоко.

– Аз те видях на прозореца. Ти ме очакваше.

Султана седна вдървено от другата страна на кучето.

– Аз се опитах само да предам...

Фердинанд отстрани безцеремонно хрътката и пое деликатната ѝ ръка със студен и проникателно-подигравателен поглед.

Безсмислено е да търсиш спасение в гбуличието. Бъди това, което си. Не повече... Така ще се почувстваш много по-добре. Познаваме се отдавна. Не ни трябвават маскирати, за да си правим впечатление. Спести ми вогдевилните песни, моля те, Султано... чувствам се в отлично настроение. Пощади ме.

* * *

На 1 януари 1912 година небето над Рожен беше чисто и синьо. Слънцето блестеше ослепително, отразено в бялата снежна покривка.

Една малка група от момчета, между гванайсет- и четиринайсетгодишна възраст, с богато украсени сурвакници, се бореше с навените от вятъра преспи към българската гранична застава на върха. Утринният въздух беше кристалночист. От тук нататък се разгъваха могъщите дупли на Родопите, чак до приказните брегове на Бялото море, отвъд Турско. Беше много студено и измръзналите деца не можеха да се възхищават на чудната гледка, която се разстилаше пред тях. Въпреки пронизващия, хаплив вятър те продължаваха упорито нагоре. Загърнатите им в навуца крака затъваха в дълбокия хрупкав сняг, ала очите им блестяха решително.

Радко – най-големият от тях, беше замислил и организираше новогодишното посещение на далечния пост. Отначало родителите не бяха съгласни. Въпреки че сел-

цето Проглед отстоеше на по-малко от половин километър до границата, заставата беше по-отдалечена – да пуснат децата от този сняг и мраз, им се струваше щурава идея, която можеше да се роди само в главата на хайдушки син. От друга страна, им беше съвестно. Те знаеха колко самотно е на граничния пункт по веселите празници и колко ще се зарадват войниците на младите сурвакари. След дълги спорове и обсъждания се реши: да отидат само най-закалените юноши, с Радко начело.

Сега той самият се чувстваше благодарен за благоразумието и предпазливостта на възрастните. Дори за него, необикновено здрав и едър за възрастта си момък, това се оказа трудно изпитание.

Децата от Проглед бяха винаги добре дошли за граничарите. Та нали доскоро и те бяха деца, макар и от тракийските села. Игрите и веселбите между тях нямаха край. Някои ще разпитват за девойките, които бяха срещнали на Роженския събор, други за местните тлаки и обичаи.

Един от тях, седемнайсет- или осемнайсетгодишен, източено момче с големи тъжни очи, беше истински майстор на кавала. Меланхолии или весели и изриви, мелодиите му удряха право в сърцето.

Името на младия войник беше Ермин и двамата с Радко бяха като първи приятели.

Часовият, който пръв забеляза приближаването им, изскочи из будката си, вгледа се внимателно в ослепителната белота, присви очи и като се увери, че са наистина скъпите им гости, изстреля с пушката си във въздуха.

– Хей, момчета, сурвакарите пристигат! Честита Нова година!

Гостите изпълниха старинния обичай и в замяна получиха гребни монети. После всички ядоха новогодишна гозба, пяха стари песни и се биха със снежни топци. Най-хубавото дойде, когато Ермин нагу кавала си и всички

замръзнаха като омагьосани. След това писна гайда, намери се и гъдулка... Хорото и ръченицата отпънкаха снега като пързалка, но това направи игрите само по-смешни.

Разделиха се със сърца, пълни от радост, с обещания за бъдещи игри и срещи.

Ала това не беше достатъчно за Рагко.

От българската застава той повеле малката си група от сурвакари към турския форт. И там войниците им се зарадваха много, изненадани донемайкъде. Рагко пръв сурвака старшия им офицер.

*Сурва здрава, сурва здрава,
Господ здраве да ви дава,
до година, до амина,
все късмет и берекет!*

Турският офицер се засмя широко и гадне на Рагко една сребърна пара. Окуражени, останалите сурвакари се пръснаха между войниците и намериха турските аскери по-щедри от нашенците. За нищо време младите сурвакари събраха повече пари, отколкото бяха видели през целия си живот. Ядоха сладкиши и халва до насита и някои от момчетата за първи път опитаха кафе.

– Хайде сега да отидем до резиденцията!

Младите сурвакари изгледаха Рагко уплашено. Не стига че трябваше да дават отчет вкъщи за посещението на турския форт, ами сега и това.

– Чакай само да се върнем – няма да отървеш боя този път.

– Ще те пребият, Раг. Нищо че си хайдушки син.

– Че и ние покрай тебе.

– Добре де, добре! Щом като сте такива страхопъзльовци, аз ще ида сам в резиденцията на онбашията. Ако не вярвате, гледайте от тука.

С тези предизвикателни думи Радко прекоси гвора, без да му мигне окото, и изкачи стълпалата, отвеждащи до жилището на митническия командир. Другарите му не повярваха на очите си, като видяха да чука на вратата и да прекрачва прага.

Митническият офицер седеше сред семейството без жените си. По-големите му деца бяха три, две момиченца и едно момче на Радковия ръст и възраст. Това, което порази Радко, беше, че те всички пушеха като комини. Той не можеше и да си представи да запали цигара вкъщи... особено пред бубайко си, ако и да не е жив. Той би го утрепал на място дори и за по-малко прегрешение от това. За да прикрие смущението си, той издума смело:

– Чок селям, махмур-чорбаджи!

Към него се отнесоха като към дългоочакван, почетен гост. Децата го отрупаха със сочни, зрели сливи, захаросани отвънка, фурми, мандарини и шоколад, каквито Радко не беше вкусвал в живота си.

Исмаил, синът на махмурина, извънредно красив момък, с живи тъмни очи, хармонично изсечено лице, широки квадратни рамене в ярък контраст с тънкия му кръст, дойде при него и му предложи собствената си табакера. След кратко колебание Радко взе една цигара и още при запалването ѝ се задави до сълзи. Никой не се разсмя.

Тъй като Радковият турски беше недостатъчен, Исмаиловият баща трябваше да служи за преводач между двамата. Очевидно беше, че единственият му син бе отраснал без контакт с деца на собствената си възраст и пол. Това го правеше стеснителен, разкъсан между желанието си да се сближи с Радко и от друга страна, да запази мъжкото си достойнство.

Той каза нещо на баща си по турски и се изчерви до ушите. Българският на махмура беше елементарен, но напълно ясен.

– Синът ми пита колко си годишен.
– Четиринайсет, почти петнайсет – идущия месец.
– Машалла! Хвала на баща ти – толкова израстъл, левент и хубавец. Исмаил замина петнайсетте преди два месеца, иска му се да се сприятелите. Я да видим кой от двамата ви е по-висок. Елате тук и се изправете един до друг... ха да видим сега... горе-долу... дяволите да ме вземат, ако не сте равни, че и по телосложение сте еднакви.

Исмаил заговори отново, поглеждайки крадешком от време на време към Рагко. Старият махмурин поглади посивялата си брада и също погледна със съмнение към българчето.

– Моето момче пита... дали би дошъл пак да ни гостуваш. Исква му се да те разведе наоколо, да отидете заедно на авджилък.

Рагко погледна открито Исмаил и се усмихна без колебание.

– С удоволствие... само че аз нямам пушка.

Исмаил едва дочака края на превода, отиде до стената и откочи една арабска пушка, богато украсена със сребро и седеф, на я постави право в Рагковите ръце. Бедното момче, гледаше и не вярваше на очите си. Такова съкровище! После поклати тъжно глава.

– Не мога... ефенди... наистина... – и шепнешком – вие само на шега... това не може да е вярно...

Махмурът го изгледа с неприкрито удоволствие, зави ръка около широките му рамене и го окуражи.

– Пушката е твоя, синко. Ще бъде голяма чест за мене, ако приемеш подаръка на Исмаил.

Рагко спонтанно прегърна безценната пушка... неговата собствена пушка, най-хубавия подарък в неговия млад живот!

– Благодаря, ефенди... благодаря, Исмаил... кажете му, че и около нашето село има много дивеч. Аз го каня да ми гостува!

В момента, когато изрече тези думи, Радо прехана устни. Да приеме такъв гост, бе като да подпали цялото село. Синът на хайдут Димитър, легендарния комита, посечен из засада от турците, приема от тях драгоценна пушка и ги кани в дома си!!! Бедната му майка ще умре на място от срам, майка му, дето никога не му позволи даже да докосне пушка. Която и да е пушка!

Махмурът наблюдаваше вътрешната му борба. В крайна сметка Радовият глас прозвуча чисто и решително:

– Исмаил е добре дошъл у нас, когато пожелае. Моят дом е негов дом.

* * *

Радовата майка седеше на миндера, когато синът ѝ влезе откъм сайванта⁷ с наръч дърва за огъня. Тя проговори с нисък, почти беззвучен глас:

– Седни, сине. Имам да ти кажа нещо.

– Ей сега, мале... само да стъкна огъня.

Майка му поклати глава нетърпеливо.

– Сега, синко, сега!

Радо остави дървата в ъгъла и седна послушно до нея. Майка му седеше далечна и безмълвна, сякаш забравила за него. Чак след време потръпна като пронизана от леден вятър.

Заговори монотонно:

– Седя тук от часове, сине... седя и мисля за всичко, което ми каза. Не съм и чула какво хората казват за тебе из селото. Чух само това, което ти ми каза. Аз знам, че синът на хайдут Димитър не може да бъде предател. Кой друг знае това по-добре от мене? Аз ти дадох живот. Аз те подкрепях, когато прохождаше. Баща ти пое ръчичките ти, когато пристъпи към него за първи път – той те носеше на раменете си. Той те

⁷Навес за селскостопански цели, сушене на дърва и др. – бел. ред.